

TIL ETISK RÅD

Tak til Etisk Råd for villigheden til at tage abortspørgsmålet op, foranlediget af debatten om abortgrænser. Retten til Liv hilser denne debat velkommen. Der er en vigtig debat, som vi gerne vil bidrage til.

En uønsket graviditet udgør en rettighedskonflikt

En uønsket graviditet udgør en konflikt mellem rettigheder. Den nuværende lovgivning har forsøgt at løse denne konflikt pragmatisk, men debatten om abortgrænser afslører, at der stadig efter 50 år med fri abort til 12. uge *ikke* eksisterer en indlysende *etisk begrundelse* for denne grænse, som deles bredt i befolkningen. Den aktuelle opmærksomhed på emnet er en oplagt anledning til eftertanke.

Danmark er et homogent land, hvor borgere i stor udstrækning deler fælles værdier. Alle menneskers lige ret til beskyttelse er en grundsten i lovgivningen. Dette værdigrundlag indeholder indlysende rettigheder for individet, men lige så indlysende forpligtelser, hvis medborgeren skal nyde samme beskyttelse. I Retten til Liv er det vores overbevisning, at disse fælles værdier kan give et svar også i abortspørgsmålet, og at det er væsentligt at finde disse svar, hvis vi vil fastholde det fælles værdigrundlag i vores samfund.

Tre spørgsmål står centralt:

1. Hvad er et foster?
2. Hvilken værdi har et foster?
3. Hvilke konsekvenser har dette for den gravide kvindes kropslige autonomi?

Hvad er et foster?

Spørgsmålet om, hvad et foster er i rent biologisk forstand, adskiller sig fra spørgsmålet om, hvilken værdi fosteret har. Alligevel har dette en naturlig relevans til afgrænsning af problematikken.

Det er bredt videnskabeligt anerkendt, at den biologiske organisme, som ethvert menneske udgør, opstår ved befrugtningen.

Et menneskes udvikling starter ved befrugtningen, en proces, hvor en spermatozo fra manden og en oocyt fra kvinden forenes, og en ny organisme opstår. (Langman¹).

Ved befrugtningen opstår en ny organisme med sit eget dna, der er en sammensætning af forældrenes dna, men helt unik i sin kombination. Denne nye organisme er, som sine forældre, et levende medlem af den menneskelige art. Et nyt menneske er blevet til.

Denne nye menneskelige organisme vil efter en lille uges tid gro fast i livmoderen, udvikle en moderkage og herigennem sørge for sin egen ernæring. Den nye organisme udskiller selv det hormon, der forhindrer den menstruation, der ellers ville afslutte dens liv. Efter tre uger begynder en primitiv hjertestreng at pulsere, og i løbet af de næste 5 uger tager kroppen form. Efter 8 uger er det nye menneske ca. 3 cm langt, alle organer er anlagt, og det har lemmer, fingre, tæer og stort set alle andre karakteristika, der kendetegner den fødte menneskekrop. Nogle af fosterets sanser udvikles tidligt, andre sent. Særligt smertesansen har de senere år været genstand for interesse. Her har nye teknologier åbnet spørgsmålet, om fosteret måske langt tidligere end antaget opfatter smerte². Mange basale egenskaber udvikles først efter fødslen. Den menneskelige organisme og dens nervesystem fortsætter sin udvikling helt frem til voksenalderen.

Selv om der er mange milepæle i den menneskelige organismes udvikling både før og efter fødslen, så er der tale om den samme organisme helt fra start. Man bliver ikke gradvist til et menneske, men udvikler sig indefra og vokser i overensstemmelse med sin genetiske kode og menneskelige natur.

Gennem denne udvikling bevarer den enkelte sin identitet. Et foster er således ikke et "potentielt menneske", men derimod et menneske med potentiale. Et menneske er ikke noget, man udvikler sig *til*, men noget, man udvikler sig *som*!

Hvilken værdi har et foster?

At være et menneske i rent biologisk forstand er ikke nødvendigvis det samme som at være en person med rettigheder. Her bevæger man sig væk fra det medicinske faglige. Videnskaben kan sige noget om, hvad det er, der dør i en abort – nemlig en levende og selvstændig organisme; et menneskeligt embryo eller et menneskeligt foster. Videnskaben kan ikke fortælle, om dette embryo eller foster er værdifuldt eller ej. Det er et filosofisk spørgsmål, der har med de værdier at gøre, som vi ønsker at bygge vores samfund på.

En af de mest basale værdier, vi deler i det danske samfund, er tanken om, at alle mennesker er lige og har samme ret til beskyttelse. De fleste har en instinktiv fornemmelse af, at det, alle mennesker besidder i lige høj grad, er den menneskelige identitet og natur. Dette gælder den hjemløse i samme grad som statsministeren, og den handicappede i samme grad som elitesvømmeren. Vi er ligeberettigede ved at være en del af den menneskelige familie, som Menneskerettighedserklæringen udtrykker det i præambelenⁱⁱⁱ. Vi har værdi alene ved at være til.

Selvfølgelig er der forskel på det tidlige foster og det fuldt udviklede menneske, men ingen af disse forskelle kan bruges til at ekskludere det tidlige foster fra den menneskelige familie, uden at visse fødte mennesker dermed også må ekskluderes.

Et eksempel: Nogle argumenterer for, at et foster, der endnu ikke har en hjerne, ikke kan betegnes som et menneske, da vi forbinder den menneskelige hjerne med selvbevidsthed, intelligens, logisk sans og moralsk bevidsthed. Alt dette anføres som kvaliteter, der definerer os som mennesker og adskiller os fra dyrene.

Det er altså ikke selve hjernen, der er vigtig, men de egenskaber, der følger med den.

Men hvad så med den nyfødte? Et spædbarn har en hjerne, men denne har endnu ikke nået sit fulde potentiale. Mange dyr overgår et spædbarn i intelligens og selvbevidsthed, så hvorfor er spædbarnet mere værdifuldt end f.eks. en hund eller en elefant?

Spædbarnet er værdifuldt, fordi det tilhører den menneskelige familie, der har et potentiale, som hunden og elefanten ikke har. Selv hvis barnet aldrig realiserer sit fulde potentiale, hvis barnet f.eks. får en hjerneskade, så vil barnet altid beholde sin værdi, fordi det som medlem af den menneskelige familie besidder dette potentiale. Ligesom spædbarnet og den hjerneskadede gør det tidlige foster, der endnu ikke har udviklet sin hjerne, ikke brug af sit potentiale. Men som spædbarnet og den hjerneskadede er han/hun ikke desto mindre et fuldt medlem af den menneskelige familie.

Alle forskelle på fostre og fødte mennesker falder ind under variable kategorier som f.eks. størrelse, udviklingsgrad og afhængighed af andre mennesker eller tilgængelig medicinsk teknologi. Ingen af disse variable kategorier kan være afgørende for, hvor værdifuld det fødte menneske er, så hvordan kan det være afgørende for den ufødte?

Fødte menneskers lige rettigheder er forankret i noget basalt og absolut, der også inkluderer det ufødte menneske. Vi må derfor anerkende de ufødtes lige rettigheder og krav på beskyttelse.

Hvilke konsekvenser har dette for den gravide kvindes kropslige autonomi?

Retten over egen krop er grundlæggende. Dette er helt naturligt indbefattet i dette, at ethvert menneske har ret til beskyttelse imod overgreb. Ethvert medicinsk indgreb kræver samtykke, og man har ret til at sige nej til selv livsreddende behandling. På samme måde kan ingen forpligtes til at donere sit blod eller en nyre.

Hvilke konsekvenser har denne beskyttelse af kroppens suverænitæt for den gravide kvinde?

I en graviditet befinder et foster sig i kvindens krop. Dette nye liv er helt afhængigt af hende. Betyder kvindens ret til at bestemme over sin egen krop, at hun kan sige nej til at stille sin livmoder til rådighed? Kan en kvinde forpligtes til at holde et andet menneske i live med sin krop, eller har hun ret til at standse dette menneskes brug af sin krop og lade det aflive i en abort?

Dette spørgsmål forholder sig ikke i udgangspunktet til fosterets værdi eller status.

Et tankeeksperiment

Dette etiske dilemma kan beskrives med et tankeeksperiment. En kvinde har en datter, der lider af en livstruende nyresygdom. Datterens eneste chance for at overleve er, at hun får en ny nyre. Moderen viser sig at være et perfekt match, og der findes tilsyneladende ikke andre. Er kvinden nu forpligtet på at melde sig som donor og afgive sin nyre?

De fleste af os vil mene, at kvinden ikke kan tvinges til at være donor. Ingen kan tvinges til at bruge sin krop som reservedelslager for en anden. Selvom barnet dør, kan kvinden ikke gøres ansvarlig. Mange - og blandt dem sandsynligvis også kvinden selv - vil mene, at kvinden er moralsk forpligtet til at forsøge at redde sin datter, uagtet at det kan være forbundet med risici at afgive en nyre. Men de færreste vil mene, at man med lovgivning skal kunne tvinge en pårørende til en organdonation. Tankeeksperimentet er dermed velegnet til at illustrere forskellen på en moralsk og en juridisk forpligtelse.

Men hvad så med abort? Er dette at sige nej til at donere sin nyre sammenligneligt med dette at sige nej til at 'udlåne' sin livmoder i 9 måneder? Har man samme ret til abort, som man har til at nægte at donere sin nyre grundet i den kropslige autonomi?

Det mener vi ikke.

Det, der adskiller tankeeksperimentet her fra abortsituationen, er, at kvinden i tankeeksperimentet har to muligheder. Hun kan tilbyde sin nyre, eller lade være; hun kan vælge 'at hjælpe' eller 'ikke at hjælpe'.

I en graviditet har en kvinde ikke disse to valgmuligheder. Hun kan vælge at beskytte sit foster til termin, dvs. 'at hjælpe', eller hun kan vælge at slå det ihjel. I en graviditet er der ikke en mulighed for 'ikke at hjælpe' på grund af den midlertidige kropslige forbundethed, der eksisterer mellem en kvinde og hendes foster. En forbundethed, der kan sammenlignes med den, der eksisterer mellem sammenvoksede tvillinger.

Måske vil der på et tidspunkt opstå en mulighed for at adskille kvinden og fosteret uden at slå ihjel. Dermed vil kvinden gives en mulighed for 'ikke at hjælpe'. Forskning i den kunstige livmoder kunne måske bidrage til dette. Men en abort er ikke at sige 'nej til at hjælpe', en abort er en aflivning.

Den nyresyge pige fra tankeeksperimentet er, som alle andre mennesker, beskyttet af straffeloven. Ingen må slå hende ihjel. Hun er et ligeværdigt menneske med krav på samfundets beskyttelse. Denne beskyttelse betyder dog ikke, at hun har juridisk krav på andres kropsdele.

På samme måde bør et foster være beskyttet af straffeloven. Fosteret er et ligeværdigt menneske, med krav på samfundets beskyttelse. Fosteret skal dog ikke beskyttes, fordi det har krav på kvindens krop, men fordi det har krav på ikke at blive slået ihjel.

Bred accept af en begrænset ret

Tager man den fulde konsekvens af den antagelse, at kvindens ret over egen krop er suveræn og ubegrænset, så indebærer det, at abort skal være lovligt graviditeten igennem. Kvindens krop er jo i denne kontekst hendes egen, uanset om fosteret er i 6. eller 39. uge.

Men denne konsekvens er der meget få, der ønsker at drage i den danske debat. Her argumenteres der overvejende for, at kvindens ret over egen krop kun kan gøres gældende tidligt i graviditeten, ud fra tanken om, at fosteret ikke på dette tidspunkt er et ligeværdigt menneske. Hermed accepterer man i realiteten, at kvinden under sin graviditet er forpligtet til at tilsidesætte sin kropslige autonomi for at beskytte et ligeværdigt menneske. At kvindens ret begrænses, når den krænker en andens ret.

Dette leder tilbage til spørgsmålet om, hvilken værdi et foster har.

I Retten til Liv er vi enige i, at en kvindes ret til at bestemme over sin egen krop er suveræn, så længe den ikke krænker et andet ligeværdigt menneskes ret til at leve. Men vi savner, som redegjort for tidligere, overbevisende argumenter for, at den ufødte ikke er et ligeværdigt medlem af den menneskelige familie.

På samme måde kan man imødegå de abort-argumenter, der er drevet af medfølelse.

I Retten til Liv deler vi visionen om, at alle børn må blive født som ønskede børn. (Retten til Livs rådgivningslinje, Abortlinien, er et beskedent forsøg på at bidrage til, at dette må ske.) Men medfølelse med det menneske, der ikke er ønsket eller elsket, legitimerer ikke, at vi tager livet af det. Det må i stedet aktivere fællesskabets omsorg.

Det samme gælder det handicappede barn eller børn, hvis mødre står i en sårbar situation, der vækker vores medfølelse.

Et menneskesyn under pres

I Retten til Liv argumenterer vi for, at alle mennesker er ligeværdige og derfor må tilskrives de samme basale rettigheder. Dette kræver andre løsninger end abort. Det kræver noget af os som fællesskab.

At alle mennesker er ligeværdige, er ikke kun et menneskesyn, der giver rettigheder, men i lige så høj grad et menneskesyn, der forpligter. Den forpligtelse, den gravide kvinde har i forhold til sit foster, afledes således direkte i den forpligtelse, det omgivende samfund har i forhold til den gravide kvinde – på alle samfundsplaner.

Retten til Livs ønske er, at en debat om abortgrænser må blive en debat om forpligtelsen over for både den gravide kvinde, der er uønsket gravid, og den nye medborger, der er blevet til.

Dette, at alle mennesker er ligeværdige, er ikke et menneskesyn, der opretholdes af sig selv. Det er under pres fra mange sider. Det kræver af os, at vi tager aktivt stilling: Hvilke værdier ønsker vi at bygge vores samfund på?

Af Kerstin Hoffmann, kommunikationssekretær i Retten til Liv, februar 2023

ⁱ Langman's Medical Embryology s. 3, Seventh Edition, T. W. Sadler, Ph.D

ⁱⁱ Reconsidering fetal pain, Stuart WG Derbyshire, John C Bockmann, Journal of Medical Ethics, 2019
<https://jme.bmj.com/content/46/1/3>

ⁱⁱⁱ Universal Declaration of Human Rights
<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>